

Odkaz

Čtvrtletník

1/23

Milé čtenářky, milí čtenáři,

dostává se Vám do rukou historicky první číslo Odkazu. Bulletinu, který Vás bude každý čtvrtrok informovat o činnosti stejnojmenného oddělení, zajímavostech, na něž jsme narazili při zpracovávání sbírek, o zajímavých akcích našich či spřátelených institucí. Samotným jádrem bulletinu bude vždy obsáhlejší monotematická část. První číslo je věnováno osobnosti a dílu Boženy Komárkové, jejíž 120. výročí narození jsme si připomněli na konci ledna letošního roku. Můžete si přečíst příspěvek Jiřího Šimsy, který přednesl na besedě s názvem Božena Komárková. Příběh odvahy, jež se konala na začátku února v Městské knihovně v Tišnově. Hostem této besedy byl také Milan Uhde, který v našem bulletinu vzpomíná na bytové semináře konané u paní profesorky Komárkové. Samostatným oddílem je představení zajímavých dokumentů z našich sbírek.

Právě touha představit muzejní sbírky stála u zrodu tohoto bulletinu. Již několikrát se nám v ODKAZu stalo, že jeden z nás svolal ostatní, aby jim s nadšením ukázal, na jakou perlu při zpracovávání fondu narazil. Téměř každý den si sdělujeme, jaké zajímavé akce jsme navštívili, co zajímavého jsme četli a viděli. Nadšení však zůstává jen mezi námi a po několika týdnech či měsících pod tlakem jiných povinností polevuje. Poslední půlrok mne neodbytně pokoušela myšlenka tyto poznatky, nápady, objevy zaznamenat a přenést z chodeb ODKAZu do širšího okolí. A tak se zrodil Odkaz, čtvrtletník, prostřednictvím něhož Vám chceme tyto zajímavosti sdělovat.

Petra Pichlová

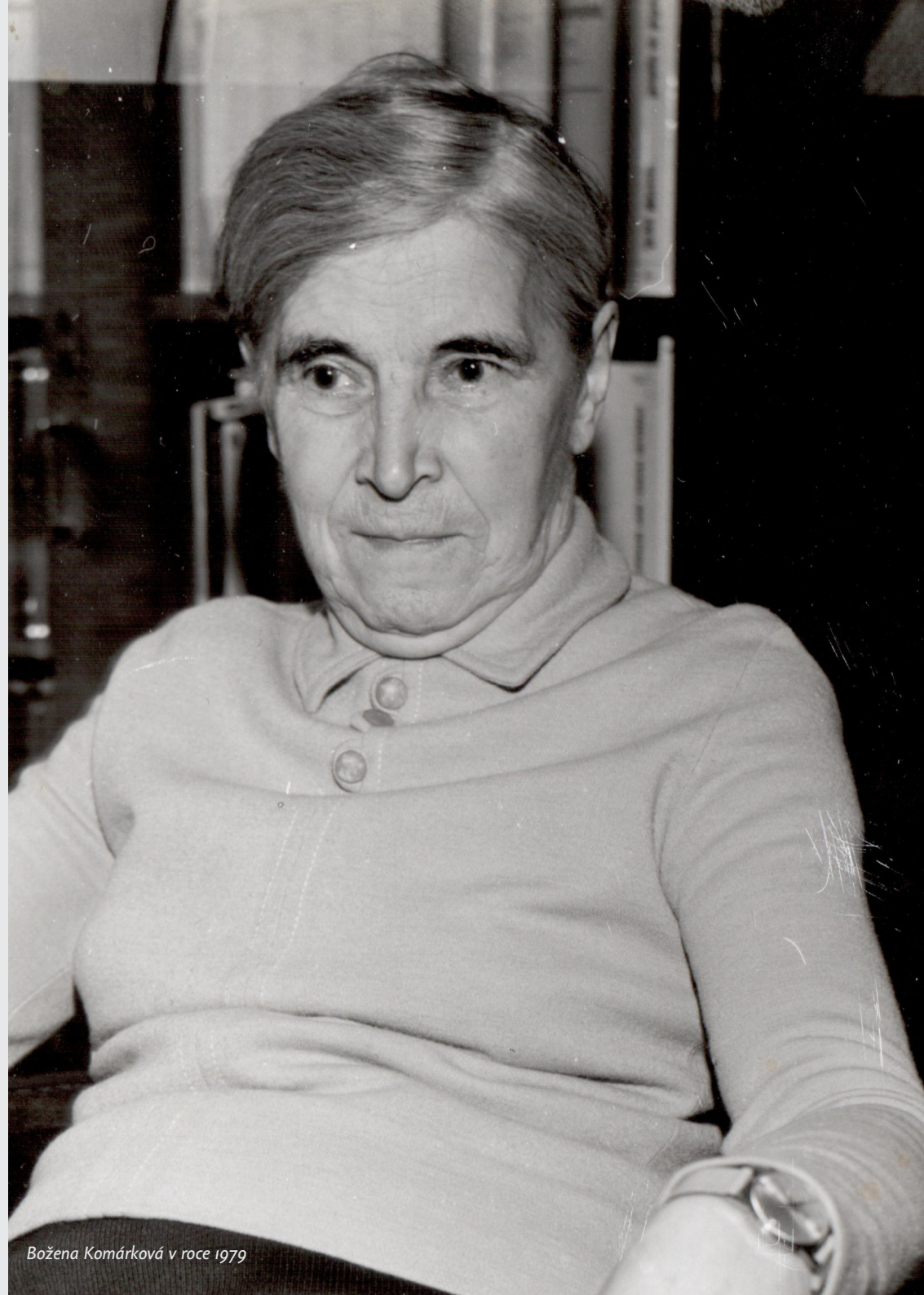
Božena Komárková

(28. 1. 1903 Tišnov — 27. 1. 1997 Brno)

Božena Komárková se narodila jako nejmladší ze čtyř sourozenců do rodiny tišnovského stavitele Bedřicha Komárka. Po maturitě na reálném gymnáziu v Brně vystudovala historii, filozofii a zeměpis na Masarykově univerzitě. Roku 1935 byla ustanovena profesorkou na gymnáziích nejprve v Ivančicích a od září 1939 v Moravské Ostravě. Dne 10. ledna 1940 ji zatkl gestapo, 9. června 1942 byla odsouzena jako členka odbojové organizace Obrana národa ke 12 letům káznice. Po osvobození věznice Javor ve Slezsku se Komárková vrátila do Brna a od září 1945 učila historii a filozofii na Státním gymnáziu Dr. J. Kudely. V září 1948 ji z ideologických důvodů přeložili na II. střední chlapeckou školu v Brně-Husovicích, ze stejných důvodů pak byla odklizená do Státní pedagogické knihovny. V roce 1952 jí byl přiznán nejprve invalidní, poté starobní důchod.

Křesťanské studentské hnutí YMCA poprvé poznala na konferenci v Tišnově v roce 1928. Zde se setkala s výraznými křesťansky orientovanými osobnostmi a z bojovné ateistky se postupně stala věřící křesťanka. Po zrušení Ymky na konci roku 1950 pokračovala v diskuzních setkáváních s mládeží a později s disidenty ve svém bytě. V prosinci 1976 podepsala Prohlášení Charty 77. V roce 1982 jí basilejská univerzita udělila čestný doktorát teologie za prosazování lidských práv nejen v teorii, ale i ve svém vlastním životě. Problematika lidských práv tvořila páteř jejího filozofického myšlení od okamžiků věznění až po poslední filozofické práce. Fond Boženy Komárkové je uložen ve sbírkách ODKAZu.

—pp—

Božena Komárková v roce 1979

Čemu mě naučila Božena Komárková?

Nebát se modlit. Modlitba byla místem jejího obratu ke křesťanství. V Tišnově, kde vyrůstala, se konala v roce 1928 konference Akademické Ymky. V diskuzích zjistila, že mluví s lidmi vzdělanějšími a chytřejšími než ona, jak tvrdila. A překvapilo ji, že tito lidé se veřejně modlí. Modlitbami se otevíralo diskuzní prostředí, diskuze pak zase vplývaly do modliteb. U přednášejících ji překvapilo, že intelektuálové se nebojí mluvit o křesťanství. Byly to polemiky, kde názor druhého byl brán vážně.

Když jsme se přistěhovali do Brna v roce 1975, požádali mí rodiče paní profesorku, jestli by mě učila latině. Její jedinou podmínkou bylo, abych řekl, že si to přeji. Takto jednoduchá podmínka by se snad zdála snadná. Málem na tom však má latina ztroskotala. Když se mě paní profesorka zeptala, jestli se chci učit latině, trvalo věčnost, než jsem odpověděl. V duchu se ve mně prala touha po cizím jazyku s tím, jestli to mohu žádat od takové autority. Nevím, jak dlouho věčnost trvala, než jsem odpověděl, že ano. Ani později jsem nebyl dobrý protějšek pro diskuzi. Jednou mi paní profesorka řekla, že kromě gramatických otázek jí žádné jiné nepokládám. Musela tedy začít sama. Když mi bylo kolem devatenácti, zeptala se, v čem vidí moje generace svůj úkol. Zase další věčnost. Na jejím konci jsem řekl, že chceme pomáhat. Po několika letech mi dala ještě těžší otázku: Jak chci pomáhat, když pomoc spíše potřebuji? S odpovědí se dodnes potýkám.

Jaký byl obsah modliteb paní profesorky? Jako refrén v nich zaznívalo: Bože, nauč nás mít druhé za přednější nás samých. V jejím Vratislavském deníku, psaném ve věznici, záznamy přecházejí v modlitby. Na konci čteme: Proč přijímám dary, které mi pomáhají přežít, jako samozřejmé bez modlitby? Mám právo je dostávat? Považuji se snad za vyvolenou? Otázka po pokoře před Bohem je otázkou danou jí Bohem. Její duchovní svět byl větší než svět veřejný. Proto také říkala: Úkoly, které před námi vyvstaly, a my jsme si je nepřáli, byly ve zpětném pohledu úkoly nejdůležitějšími. Když jsi byl mladý, šel jsi, kam chtěl. Až zestárneš, povedou tě tam, kam nechceš.

Jiří Šimsa

Účastníci besedy o Boženě Komárkové v Tišnově, zleva: Jiří Müller, Martin Šimsa, Milan Uhde, Tomáš Trusina a Jiří Šimsa. Foto: Zlata Ptáčková

Součástí besedy o Boženě Komárkové bylo také představení knihy s názvem Příběh odvahy, jejímž autorem je Michal Konečný. Foto: Zlata Ptáčková

Hostem na neoficiální akademické půdě

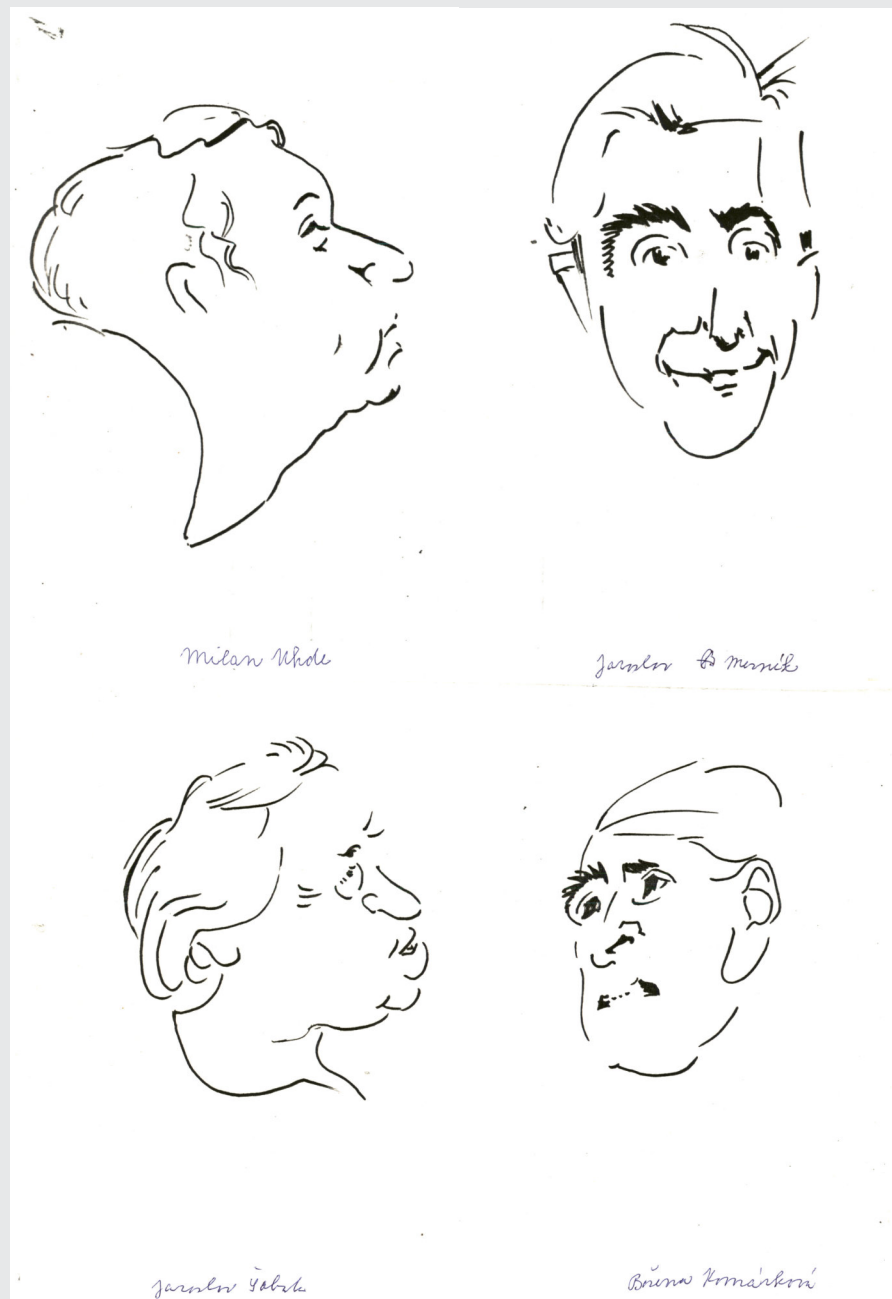
O paní profesorce Boženě Komárkové jsem poprvé uslyšel někdy v roce 1974 nebo 1975, když jsem začal chodit na návštěvu k Šimsům do jejich vilky v Králově Poli. Scházela se tam pestrá společnost, nejen příbuzní a přátelé manželů Šimsových, ale i mladí lidé, kamarádi jejich nejstaršího syna Martina. Osobně jsme se seznámili až v roce 1977 v době, kdy zuřila veřejná skandalizace signatářů Charty 77 a policie některé z nich sledovala a bránila jejich setkávání, pokud se o něm dozvěděla.

Tehdy jsem dostal pozvání k diskusi, která se konala v bytě paní profesorky na Pekařské ulici v Brně. Tématem byla myšlenka společenského pokroku, z účastníků si pamatuju historika Jana Tesaře, pana faráře Jana Šimsu, mimo diskusní kroužek tam byl pan Vydráž a kreslil hostitelku. Nesla to s nelibostí a několikrát mu pokynula, aby toho nechal, strpěla však, že ji neposlechl. O představě pokroku mluvila velmi kriticky. Citovala nejrůznější autority, sama za sebe se omlouvala, že její schopnost myslet je oslabená věkem i nemocemi.

Vzpomínám si, že její podání provázely zámlky, ve kterých jako by nabírala ztrácející se dech, a připadala mi křehká a fyzicky slabá. Připomínal jsem si její protektorátní pobyt ve vězení, který zanechal jasně patrné následky. Ale celek jejího projevu byl obdivuhodně přehledný, srozumitelný a plný respektu k citovaným autorům, i když s většinou z nich polemizovala. Po přednášce následovala diskuse.

Její byt, měšťanský, přitom skromně zařízený, vyvolával atmosféru prvorepublikánsky otevřené rozpravy na akademické půdě. Na rozdíl od přednášek a seminářů, které jsem zažil na brněnské filozofické fakultě v padesátých letech, kdy jsem tam studoval, zakusil jsem — vlastně poprvé v životě — svobodnou výměnu názorů, za jejíž úroveň odborně i lidsky ručila vzdělaná a neokázalá autorita. Kdesi venku pokračovalo nenávistné třeštění policejních příslušníků, kteří mohli kdykoli vpadnout dovnitř s příkazem k domovní prohlídce. Ale hosté paní profesorky byli v tu chvíli jinde, hodně daleko, v budoucnu, o kterém jsme snili. Nikdy na to nezapomenu.

Milan Uhde

Kresby Josefa Vydráže

Ve službách vzdělanosti

Letos v květnu uplyne 33 let od doby, kdy byla v Brně otevřena československá kancelář Vzdělávací nadace Jana Husa. Pracovníci nadace před sebou měli nelehké úkoly: vytkli si za cíl pomáhat českým a slovenským institucím při obnově a rozvoji svobodného vzdělávání. Tyto vznešené cíle s sebou však přinášely i „přízemnější“ praktické problémy: bylo nutné zařídit brněnskou kancelář, která v té době sídlila v budově Staré radnice, a byt, do nějž se nastěhovala Barbara Day, jedna z klíčových osobností nadace. O tom vypráví její dopis Rogeru Scrutonovi z května roku 1990, z něhož přinášíme ukázky:

Ale aspoň máme v bytě stůl a židli — tohle píšu na nočním stolku a sedím při tom na posteli, v „hotelovém pokoji“, jak říká Mikin, půjčeném od přítele (alespoň se nevnučuji nikomu z Oslzlých, atd.). V téhle horké vlně je nejhorší nemít ledničku — jogurt a kompotované meruňky (moje základní strava) znepokojivě kvasí. Zdá se však, že kedlubny (na které spoléhám, co se vitaminů týče) se drží docela dobře.

Včera jsem byla na besedě se Škvoreckým a Jelínek mě představil (Škvoreckému), jako bych byla osobně zodpovědná za veškerou aktivitu JHEF, včetně pašování každé jednotlivosti přes hranice, což mi vzalo dech. Ale nezdálo se, že by to J. Š. vnímal, je to spíš plochá osoba, jeho žena je mnohem dynamičtější — to ona by měla dostávat ocenění. (přeloženo z angličtiny)

Za svou činnost obdržela paní Barbara Day několik ocenění, nedávno, 19. ledna 2023, převzala Cenu Ústavu pro studium totalitních režimů za mimořádný přínos k reflexi novodobých dějin. Blahopřejeme!

—mm—

Barbara Day při práci v brněnské kanceláři nadace (2. října 1990)

ODKAZ se představuje

Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ) patří mezi nejmladší a nejmenší oddělení Moravského zemského muzea. Jádrem jeho sbírek tvoří fondy disidentů z období 70.—80. let 20. století. Oddělení vzniklo pod názvem Centrum kulturně-politických dějin 20. století dne 1. dubna 2015. Po třech letech existence bylo přejmenováno na výstižnější název ODKAZ. Mezi ostatními institucemi, které se zaměřují na podobné časové období československých dějin, nachází ODKAZ své pevné místo tím, že se v první řadě specializuje na moravské autory a kulturní dění či autory s Moravou blízce spjaté. V jeho sbírkách proto najdete fondy například Milana Jelínka, Boženy Komárkové, Jaromíra Procházky, Jana Šimsy, Jana Tesaře, Jana Trefulky, Milana Uhdeho či Jan Hus Educational Foundation (Vzdělávací nadace Jana Husa) a dalších. Více informací o oddělení i jeho sbírkách můžete najít na webových stránkách muzea <http://www.mzm.cz/odkaz>, které jsou pravidelně aktualizovány a doplňovány.

—pp—

For our English Speaking Friends

We would like to launch, in its first issue, a new quarterly journal of Moravian Museums Department of the History of Antitotalitarian Culture (ODKAZ). It is largely dedicated to Božena Komárková's 120th birth anniversary. You can peruse a short bio about her life and work as well as an article by Jiří Šimsa, presented at a discussion at the Municipal Library in Tišnov, and a memory of Božena Komárková by Milan Uhde. The issue also contains a tidbit from the department's collections, namely a letter by Barbara Day of the Jan Hus Educational Foundation. The issue also offers a short introduction to the department and its museum collections.

Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ), číslo 1, ročník 1

Autoři textů: Marta Mrázová, Petra Pichlová, Jiří Šimsa, Milan Uhde

MORAVSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM, Hudcova 76, 612 00 Brno-
-Medlánky, e-mail: ppichlova@mzm.cz